

26.3.2012

Dnro 1254/4/11

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajujoja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jorma Kuopus

YLIOPISTON OLISI TULLUT ANTAA TENTTIKYSYMYKSET OPISKELIJALLE

UNIVERSITETET BORDE HA GETT TENTFRÅGOR TILL EN STUDERANDE

1

KANTELU

Kantelija arvosteli 29.3.2011 oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjeessä Lapin yliopiston kielikeskuksen lehtorin toimintaa asiakirjajulkisuutta koskevassa asiassa.

Kantelun mukaan kantelija oli tenttinyt 8.2.2011 Lapin yliopistossa oikeudellisen ruotsin kirjallista osiota. Lehtori oli 25.2.2011 hylännyt hänen tenttisuorituksensa. Tämän jälkeen kantelija oli pyytänyt kopioita kahdesta tenttikysymyksestään ja vastauksistaan tenttiin. Hän halusi saada toisesta kielikeskuksesta objektiivisen arvion tenttisuorituksestaan.

Kielikeskuksen amanuenssi oli luvannut 3.3.2011 lähettää opiskelijan antamat vastaukset, mutta kysymysten lähettämisestä oli Lapin yliopiston tutkintosäännön 13 §:ään vedoten kieltäydytty. Amanuenssi oli toiminut kantelijan mukaan välittäjänä hänen ja lehtorin välillä. Kantelija oli esittänyt pyyntönsä myös suoraan lehtorille, mutta lehtori oli 4.3.2011 sähköpostiviestissään kieltäytynyt antamasta tenttikysymyksiä kantelijalle. Tapausta oli edeltänyt opintosuoritusten korvaavuudesta riita, jonka Lapin yliopiston muutoksenhakulautakunta oli 11.11.2010 ratkaissut. Se oli kumonnut lehtorin hylkäävän päätöksen ja antanut kantelijalle mahdollisuuden osoittaa osaamisensa tenttimällä.

Kantelija katsoi, että lehtorin tulkinta Lapin yliopiston tutkintosäännön 13 §:stä on julkisuuslain 16 §:n ja hyvän hallintotavan vastainen sekä loukkaa perustuslain 21 §:n mukaista kantelijan oikeusturvaa. Kieltäytyessään lähettämästä kantelijalle tenttikysymyksiä lehtori oli rikkonut kantelijan mukaan virkavelvollisuuttaan. Kantelija oli tehnyt tentin arvostelusta oikaisuopyynnön, mutta tenttikysymysten lähettämättä jättämisestä hänellä ei käsityksensä mukaan ole mahdollisuutta valittaa.

Kanteluun oli oheistettu tietopyyntöasiassa käytyä sähköpostiviestintää keväältä 2011.

3

RATKAISU

Käsitykseni mukaan Lapin yliopistolla ei ole ollut laillisia perusteita pitää oikeudellisen ruotsin tentin 8.2.2011 kahta kirjallista kysymystä salassa opiskelijalta ja jättää niitä opiskelijalle jäljennösinä an-

tamatta. Vaikka yliopiston kielikeskus olikin kertonut kantelijalle tentin arvostelusta, olisi kaksi tenttikysymystä tullut vastauspaperin lisäksi antaa opiskelijalle hänen nähtäväkseen ja myös hänen 25.2.2011 esittämästään pyynnöstä jäljennösinä. Kielikeskus tarjosi opiskelijalle vain tilaisuutta tulla lukemaan tenttikysymykset vastaanottoaikana. Koska tenttikysymyksiä ei annettu, opettajan olisi tullut ohjata tietopyyntö julkisuuslain mukaan viranomaisen ratkaistavaksi.

Perustelen ratkaisuni seuraavasti:

3.1.

Tapahtumatiedot

Lehtorin puhelimitse ja sähköpostitse antamien selvitysten mukaan Lapin yliopiston kielikeskuksessa järjestettävä oikeudellisen ruotsin tentti, johon kantelija on 8.2.2011 osallistunut, on seuraavanlainen. Kurssin oppimateriaali on opettajan kokoama vihkonen. Tenttialue on erittäin tarkkaan rajattu, joten mitään vihkosen aihepiirien ulkopuolelta tentissä ei ole kysytty.

Tentti on koostunut kahdesta opettajan laatimasta ja muokkaamasta suomenkielisestä eri aihepiiriin tekstistä. Ensimmäinen teksti, joka on laajennettu sanakoe, on käsitellyt lakien säätämistä, kielellisiä oikeuksia tai laillisuuden valvontaa. Opiskelijan tuli kirjoittaa ruotsinkielinen pohjateksti, jossa olivat kaikki opettajan tekstiin alleviivaamat oikeudelliset termit. Lehtori oli kertomansa mukaan käyttänyt pohjateksteinä muualta, kuten Internetistä, kopioimaansa tekstiä.

Toinen soveltavan osuuden teksti on käsitellyt jotain laajempaa kokonaisuutta kuin ensimmäisessä tehtävässä. Aihepiirinä oli esimerkiksi kantelijan tentissä opettajan keksimä fiktiivinen tapaus, jossa piti antaa oikeudellisia neuvoja henkilölle. Tämä osa on aineistopohjainen ainekirjoitus.

Opettajan mukaan tenttitehtävien laatiminen on hyvin haasteellista, koska tekstien pitää olla sisällöllisesti oikein ja relevantteja. Teksteissä ei saa olla sellaisia ilmauksia, joita kurssiin ei sisälly. Opiskelijat, jotka ovat osallistuneet kurssiin, ovat tietäneet kurssin vaatimukset ja tenttialueen. Nämä reunaehdot aiheuttavat lehtorin mukaan sen, että opettajalla ei ole kovin monta vaihtoehtoja tenttitekstiä.

Kaikki opiskelijat eivät aina pääse varsinaiseen tenttiin. Tenttijöitä ja tenttikierroksia on lukuvuoden aikana useita. Jokaiselle opiskelijalle pitää lehtorin mukaan taata yhdenmukainen ja tasa-arvoinen kohtelu tentin suorittamisessa. Jos tehtäväpaperieita jaettaisiin jo tentissä käyneille, se voisi aiheuttaa sen, että kaikki opiskelijat eivät olisi samanarvoisessa asemassa tenttiin tullessaan. Tämän vuoksi lehtori ei ole jakanut opiskelijoille tenttitehtäviä vaan näyttänyt niitä opiskelijalle vastaanotollaan. Yli 25 vuotta kestäneen uransa aikana kukaan muu ei ole aiemmin vaatinutkaan lehtorilta itselleen tehtäväpaperia, koska tehtävät ovat todellisuudessa olleet opiskelijoiden tiedossa. Ne siis vastaavat melko tarkkaan materiaalivihkon tekstejä.

Lehtorin mukaan tärkein informaatio osaamisesta on opiskelijan omassa kirjoitelmassa. Kielioppivirheet eivät ole riippuvaisia tehtävänannosta, vaan kyse on opiskelijan omasta taidosta tuottaa ymmärrettävää ja mahdollisimman virheetöntä ruotsin kieltä.

Tenttipaperistaan jokainen opiskelija saa halutessaan kopion sekä opettajan neuvot ja ohjeet mahdollista uusintatenttiä varten. Uusintatenttiä tarvitsevat opiskelijat tulevat käytännössä lehtorin vastaanotolle keskustelemaan suorituksestaan ja saamaan neuvoja joko tentin läpäisemiseksi tai arvosanan korottamiseksi. Kantelija on ensimmäinen lehtorin opettama opiskelija, joka on tästä oi-

keudestaan kieltäytynyt.

Kantelija ei ollut osallistunut lehtorin pitämälle kurssille eikä ollut lehtoriin yhteydessä tenttimiseen liitetyissä asioissa ennen tenttiä. Hän oli hankkinut itselleen laatimani materiaalivihkon, mutta hänellä ei ollut mitään kysyttävää tenttialueesta tai tentin luonteesta. Lisäksi jokaisella opiskelijalla on mahdollisuus kirjoittaa harjoituskirjoitelma, josta saa henkilökohtaisen palautteen ennen tenttiä. Myöskään tätä oikeuttaan kantelija ei ole käyttänyt.

Lehtori on lähettänyt kantelijalle kopion hänen kirjoittamastaan tekstistä ja merkinnyt siihen kaikkien arviointiin vaikuttaneet seikat. Kantelija on hakenut muutosta tenttinsä arvosteluun yliopiston muutoksenhakulautakunnalta.

Lehtori on lisäksi ilmoittanut kantelijalle, että hän voi tulla vastaanotolle vertaamaan suoritustaan tehtäväpaperiin. Hän ei suostunut tulemaan, eikä keskustelemaan lehtorin kanssa asiasta edes puhelimessa, vaikka amanuenssi tätä hänelle on ehdottanut. Lehtori ei ole koskaan tavannut kantelijaa tai puhunut hänen kanssaan.

Lehtori oli ilmoittanut kantelijalle seuraavasta uusintatentistä, mutta hän ei reagoinut siihen mitenkään. Kantelija oli kuitenkin suorittanut kurssin Hämeenlinnan kesäyliopistossa. Tämän suorituksen perusteella hänen ei tarvitse suorittaa Lapin yliopistossa enää mitään ruotsin kieleen liittyvää.

Lapin yliopiston kielikeskus katsoo tänne 22.3.2012 antamassaan selvityksessä, että kielikeskuksen menettely asiassa perustuu vakiintuneeseen käytäntöön eikä yksittäisen opettajan – tässä tapauksessa lehtorin – ole ollut syytä poiketa käytännöstä. Kyseisessä tapauksessa asiasta on keskusteltu myös kielikeskuksen sisällä. Opiskelijan kannalta kaikki olennainen tieto on saatavilla jo toimitetuissa asiakirjakopioissa ja lisäksi opiskelijalle on varattu tavanomainen oikeus perehtyä koko aineistoon opettajan vastaanotolla. Kielikeskus pitää kantelijan väitteitä mielivaltaisesta menettelystä ja opiskelijoiden oikeuksien loukkauksista sekä tulkintaa kielikeskuksen toimijoiden valtasuhteista perusteettomina.

3.2.

Sovellettavat säännökset

Perustuslain (731/99) 12 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta ja tallenteesta.

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999, muut. 495/2005; jäljempänä julkisuuslaki) 14 §:n mukaan viranomaisen asiakirjan antamisesta päättää se viranomainen, jonka hallussa asiakirja on, jollei 15 §:n 3 momentissa tai muualla laissa toisin säädetä. Säännöksen 2 momentin mukaan tiedon asiakirjan sisällöstä antaa se viranomaisen henkilöstöön kuuluva, jolle viranomainen on tämän tehtävän määrännyt tai jolle se hänen asemansa ja tehtäviensä vuoksi muuten kuuluu. Edelleen 3 momentti edellyttää, että jos virkamies tai muu 2 momentissa tarkoitettu henkilö kieltäytyy antamasta pyydettyä tietoa, hänen on 1) ilmoitettava tiedon pyytäjälle kieltäytymisen syy; 2) annettava tieto siitä, että asia voidaan saattaa viranomaisen ratkaistavaksi; 3) tiedusteltava asian kirjallisesti vireille saattaneelta tiedon pyytäjältä, haluaako hän asian siirrettäväksi viranomaisen ratkaistavaksi; sekä 4) annettava tieto käsittelyn johdosta perittävistä maksuista.

Puheena olevan julkisuuslain 16 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen asiakirjan sisällöstä annetaan tieto suullisesti taikka antamalla asiakirja viranomaisen luona nähtäväksi ja jäljennettäväksi tai kuunneltavaksi tai antamalla siitä kopio tai tuloste. Julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 22 kohdan mukaan asiakirjat, jotka sisältävät tietoja pääsy- tai muusta kokeesta tai testistä, jos tiedon antaminen vaarantaisi kokeen tai testin tarkoituksen toteutumisen tai testin käyttämisen vastaisuudessa. Kuitenkin julkisuuslain 24 § 1 momentin 30 kohdan mukaan muun muassa oppilaan ja kokelaan koesuoritukset ovat sinänsä salassa pidettäviä. Tiedon pyytäjällä on julkisuuslain 14 §:n 3 momentin 2 kohdan mukaan halutessaan virkamieheltä saamansa vastauksen jälkeen mahdollisuus saattaa asia viranomaisen ratkaistavaksi siltä osin kuin pyydettyä tietoa ei ole hänelle annettu. Viranomaisen eli Lapin yliopiston päätökseen salassapitoasiassa saa hakea muutosta valittamalla.

Yliopistolain (558/2009) 30 §:n 1 momentin mukaan yliopistossa ja ylioppilaskunnassa sovelletaan hallintolakia (434/2003) niiden hoitaessa julkista hallintotehtävää. Säännöksen 2 momentin mukaan yliopiston ja ylioppilaskunnan toiminnan julkisuuteen sovelletaan, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään lain 4 §:n 1 momentissa tarkoitetun viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Yliopistolain 44 §:n mukaan opiskelijalla on oikeus saada tieto arvosteluperusteiden soveltamisesta opintosuoritukseensa.

3.3.

Arviointi

Edellä kerrotussa tilanteessa kysymys on toisaalta opiskelijan oikeudesta saada tutustua yliopistolain ja tutkintosäännön mukaisesti tentin arvosteluun ja toisaalta tenttikysymysten julkisuudesta ja siihen liittyvästä menettelystä. Kantelija arvostelee lähinnä lehtorin tulkintaa Lapin yliopiston tutkintosäännön 13 §:stä, jota tulkintaa kantelija pitää julkisuuslain vastaisena.

Yliopiston opiskelijalle on ensiksikin varattava tilaisuus tutustua arvosteltuun kirjalliseen tai muuten tallennettuun opintosuoritukseen. Yliopistolain 44 §:n säännöksen tarkoituksena on varmistaa opiskelijan oikeusturvan toteutuminen ja antaa opiskelijalle mahdollisuus selvittää, onko arvostelu ollut arvosteluperusteiden mukaista. Tätä sisällöllistä kysymystä selvitetään myös arvostelua koskevassa oikeusmenettelyssä.

Mainittu yliopistolain säännös ei kuitenkaan määrittele koekysymysten julkisuutta. Nähdäkseni opettajan tenttiä varten laatimaa koekysymystä voidaan pitää yliopistossa laadittuna asiakirjana, joka opiskelijan oikeusturvankin kannalta on arkistoitava tai ainakin asianomaisen opettajan säilytettävä merkityksellisen ajan (vrt. Olli Mäenpää: Yliopistolaki 2009, s. 336–337). Julkisuuslain mukaan koekysymyksiä on lähtökohtaisesti pidettävä julkisina asiakirjoina lukuun ottamatta tilannetta, jossa tiedon antaminen vaarantaisi kokeen tai testin tarkoituksen toteutumisen tai testin käyttämisen vastaisuudessa (julkisuuslaki 24 § 1 mom. 22 kohta). Julkisuuslain esitöissä viitataan psykologisiin testeihin, joiden luotettavuus kärsisi, jos testiä koskevat tiedot ovat julkisia (HE 30/1998).

Käsitykseni mukaan edellä kerrotussa tilanteessa on ongelmallista katsoa, että yliopistojen koekysymykset olisivat salaisia tällä perusteella. Lisäksi on otettava huomioon julkisuuslain 11 §:n säännös, jonka mukaan hakijalla, valittajalla sekä muulla, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee (asianosainen), on oikeus saada asiaa käsittelevältä tai käsitelleeltä viranomaiselta tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Julkisuuslain 16 § mukaan tieto asiakirjan julkisesta sisällöstä on annettava pyydetyllä tavalla eli suullisesti tai

nähtäväksi ja jäljennettäväksi taikka antamalla kopio.

Siten katson, että Lapin yliopiston kielikeskuksen menettely tässä asiassa on ollut lainmukainen siltä osin kuin kantelijalle oli selvitetty hänen suorittamansa tentin arvostelua, annettu jäljennös hänen tenttivastauksistaan ja tarjouduttu näyttämään yliopiston vastaanotolla myös kaksi kirjallista tenttikysymystekstiä. En kuitenkaan pidä opiskelijan oikeusturvan kannalta perusteltuna sitä, ettei hänelle annettu jäljennöksiä kahdesta tenttikysymyksestä, joiden antaminen ei nähdäkseni olisi kuitenkaan vaarantanut kielikeskuksessa koko ruotsinkielen kokeen toteuttamista vastaisuudessa. Tenttikysymysten antamatta jättämiseen ovat voineet vaikuttaa myös opettajan ja opiskelijan väliset vuorovaikutuksen ongelmat ja opiskelijan jättäminen osallistumatta lehtorin antamaan ruotsin kielen tentin suulliseen ohjaukseen.

Joka tapauksessa lehtorin olisi tullut antaa opiskelijalle tässä tapauksessa julkisuuslain 14 §:n 3 momentissa tarkoitettu ohjaus kääntyä julkisuusasiassa päätösvaltaisen viranomaisen eli Lapin yliopiston puoleen ja neuvoa opiskelijaa julkisuuslain mahdollistamasta muutoksenhausta. Mikäli tällaista tilaisuutta ei ole vielä kantelijalle varattu, tulisi menetellä julkisuuslain 14 ja 33 §:n mukaisesti, vaikkakin opiskelija oli tehnyt saamastaan tentin arvostelusta oikaisupyynnön. Oikaisupyynnön sisällöllinen käsittely ei sulje pois asiakirjapyyntöjen tekemisen mahdollisuutta ja tiedonsaantioikeutta. Yliopistolain 82 §:n tarkoittaman oikaisupyynnön tekeminen tai tutkintosäännön 13 §:ssä tarkoitettu arvosteluperusteiden selvittäminen ei siis vaikuta suoranaisesti julkisuuslain tarjoamiin tiedonsaanti- ja muutoksenhakumahdollisuuksiin (vrt. myös AOA:n päätös 20.4.2010, dnro 540/4/09). Asianosaisen oikeuksia tiedonsaantiin ei siis tule julkisuusperiaatteen huomioon ottaen perusteettomasti rajoittaa.

4

TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain (197/2002) 10 §:n 2 momenttiin viitaten saatan edellä kohdassa 3.3. esittämäni ohjaavan käsityksen Lapin yliopiston kielikeskuksen menettelystä keskuksen tietoon.

Samalla kiinnitän yleensäkin Lapin yliopiston huomiota perustuslain 21 §:ssä tarkoitetun hyvän hallintotavankin kannalta siihen, että viranomaisen asiakirjojen suhteen on lähtökohtaisesti vallalla julkisuusperiaate, josta on mahdollista poiketa vain erityistilanteissa perustuslain 12 §:n 2 momentissa tarkoitetun säännöksen perusteella.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennökset tästä päätöksestäni Lapin yliopistolle ja sen kielikeskukselle. Muihin toimenpiteisiin ei tämä kanteluasia asiassa ilmenneissä olosuhteissa johda lehtorin menettelyn osalta tai muutoinkaan puoleltani.

Kirjeen liitteet palautetaan oheisena.

